

PREDSLOV

Pavol Farkaš

Pred teologickými fakultami všetkých čias vždy stáli dve vzájomne súvisiace náročné úlohy, ktoré sú aktuálne aj v súčasnosti, a veľmi konkrétne sa týkajú samozrejme aj našej fakulty.

Predovšetkým je to úloha výskumnej práce, ktorá sa týka bádateľov všetkých, v minulosti postupne sa vyprofilovaných samostatných disciplín, ktoré dnes existujú aj v rámci študijného odboru katolícka teológia. Napriek špecifickosti jednotlivých disciplín, najmä čo sa týka predmetu a metód bádania, neustále sa pociťuje potreba vzájomnej spolupráce odborníkov a pedagógov. Týka sa to vnútro-fakultnej spolupráce, ako i spolupráce s inými pracoviskami, školami a inštitúciami. Na interdisciplinárny prístup poukazuje aj zloženie predmetov na katedrách RKCMBF UK, ale aj obsah príspevkov v časopise *Acta*. Výsledky tohto výskumu sú priebežne publikované v odborných a vedeckých zahraničných i domácich časopisoch, zborníkoch a v iných periodikách. Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje riešenie schválených grantových úloh. Publikovaný materiál pedagógov podlieha posúdeniu a následnej kategorizácii. V súčasnosti sa na rozličných úrovniach veľa hovorí a píše o kvantifikácii kvality publikačnej činnosti, ktorá znamená konkrétne zaradenie publikácie do určitej kategórie na základe platnej legislatívy v slovenskom vysokom školstve. Napriek snahe pedagógov o čo najlepšiu úroveň svojich prác, neraz sa v tomto smere vyskytujú ťažkosti objektívneho zhodnotenia kategorizačného procesu. Veľmi často sa stáva, že v niektorých prípadoch sa problematizuje pojem *vedeckosť* a *odbornosť* bádania, ale aj takéto označenie konkrétnych výsledkov, hlavne v oblasti filozofických, teologických, ale i iných humanitných a behaviorálnych vied, ako sú pedagogika, psychológia a sociológia. Ďalej si možno všimnúť kritické pohľady vychádzajúce hlavne z oblasti exaktných vied, neraz dokonca s dešpektom, na metodológiu aplikovanú v humanitných vedách, ale aj na konkrétnu metodológiu písania textov záverečných prác, a snahu o unifikáciu tejto metodológie podľa vzoru v exaktných disciplínach. Ujednotenie niektorých konkrétnych bodov je zaiste pozitívne a užitočné, ale určite jedine pri rešpektovaní metodológie iných vedných smerov. Niekedy sa žiaľ prezentuje názor, akoby sa autentickou

odbornosťou vyznačoval výlučne výskum práve v exaktných vedách. Je celkom prirodzené, že v humanitných disciplínach sa neaplikujú metódy exaktných vied, a samozrejme ani nemôžu, ale výsledky týchto vied sa veľmi často využívajú, a ak je to potrebné, inkorporujú do schém a pracovných hypotéz. Pokiaľ sú nevyhnutnou súčasťou výskumu v prírodných vedách určité odlišné prostriedky, napríklad laboratória s vybavením, potom je neodmysliteľnou súčasťou vedeckého výskumu v humanitných vedách práca s dedičstvom minulosti, ako sú texty, či veľmi bohaté prejavy v oblasti výtvarného, stavitel'ského, literárneho a hudobného umenia. Z textov je treba spomenúť predovšetkým tzv. klasické diela, posvätné texty, staroveké a stredoveké komentáre, ako i najnovšie štúdie a komentáre dnešných odborníkov svetovej úrovne, z ktorých mnohé sú v súčasnosti dostupné v elektronickej podobe, neraz doplnené lexikónmi, slovníkmi, indexmi...atď. Všetky disciplíny, ktoré nachádzajú svoj prirodzený priestor na pôde teologickej fakulty, ako sú kresťanská filozofia, dogmatická teológia, kresťanská pedagogika, katechetika, liturgika, pastorálna teológia, cirkevné právo, psychológia, história a spirituálna teológia, aplikujú špecifické metódy, ako to vyjadril aj pápež František: „...v teológii sa pri bádání a poznávaní neuplatňuje len úsilie rozumu, ako je to v exaktných vedách. Boha nemožno redukovať na predmet. On je subjekt, ktorý sa dáva poznať a zjavuje sa vo vzťahu medzi osobou a osobou“ (Lumen fidei 36). Z tejto skutočnosti nutne vyplývajú aj veľmi špecifické prostriedky teologickej práce, akými sú sebareflexia, meditácia a modlitba.

Druhou dôležitou a permanentnou úlohou je pretlmočenie najnovších výsledkov bádania na celosvetovej úrovni, ako aj svojich vlastných vedeckých výstupov, do terminológie na akademickej pôde. Toto sa deje hlavne počas prednáškovvej činnosti pedagógov a výskumníkov, na zahraničných a domácich konferenciách a sympóziách, ako aj propagovaním nových pohľadov v daných odboroch pre širšiu odbornú verejnosť. Realizácia týchto aktivít prebieha prostredníctvom rozličných foriem: klasické prednášky, cvičenia, doplnené prezentáciou, workshopom, či exkurziou. V tomto smere prebieha zvažovanie ďalších alternatívnych foriem vedecko – pedagogického procesu, ktoré nám umožňujú nové, takmer denne sa zdokonaľujúce elektronické médiá. Neľahkou úlohou pedagóga je vhodná selekcia materiálu na prednášky, pri zachovaní predpísanej anotácie podľa informačného listu predmetu. Skĺbenie takejto akademickej povinnosti s vyprofilovaným a špecializovaným záberom prednášajúceho zaiste patrí k jeho pedagogicko – akademickému umeniu. Snaha hovoriť jednoduchším a prítiahlivým jazykom o vážnych odborných problémoch, môže byť veľmi zjednodušujúce a teda niekedy i menej objektívne.

Pred bádateľmi a pedagógmi stojí náročná úloha: hľadanie, niekedy intuitívne tušenie, nachádzanie a zdôrazňovanie súvislostí medzi teologickými, filozofickými, pedagogickými a socio – politickými konštantami, ktoré platia v našej dnešnej európskej a svetovej spoločnosti.

Žijeme v Európe, ktorá priamo pred našimi očami, a relatívne dosť rýchle mení svoju „tvár“ vo všetkých sférach spoločenského, politického a náboženského života. Táto situácia je výzvou aj pre bádateľov a pedagógov na teologických fakultách: výzvou premyslieť vlastnú vieru, výzvou pretlmočiť základné pravdy viery takým spôsobom, aby boli zrozumiteľnejšie, prijateľnejšie pre ľudí dnešnej doby. Ide hlavne o katecheticko – pedagogické a teologicko – misijné paradigmy v období, keď kresťanská teológia znovu a nutne začína nadobúdať kerygmaticko – apologetický rozmer. Dejiny Cirkvi potvrdzujú skutočnosť takéhoto procesu v minulých dvoch tisícročiach vývoja kresťanského myslenia. Nie je to výzva na zmenu obsahu, ale na zosúčasnenie ohlasovania podstaty kresťanskej viery v novom, a meniacom sa historickom kontexte, pri zachovaní nemenného základu a rešpektovaní ekleziálneho princípu, vyjadreného v novozákonnom texte slovami o Cirkvi, ktorá je „stĺpom a oporou pravdy“ (por. 1Tim 3,15) a v súčasnosti potvrdeného prostredníctvom pápeža Františka: „Teológia uplatňuje tiež cirkevnú formu viery; jej svetlo je svetlom veriaceho subjektu, ktorým je Cirkev, (Lumen fidei 36).

Žijeme v čase, keď bude stále ťažšie byť a zostať aktívnym kresťanom, bude stále komplikovanejšie vyznávať nemenný hodnotový systém. Aj pri vnímaní týchto historických a ideových, neraz negatívnych faktorov, je kresťanská *nádej* hlavným katalyzátorom teologického bádania, ktoré môže kontinuálne prispievať k zveľaďovaniu katolíckej teológie aj na akademickej úrovni.

OSTRIHOMSKÝ RITUÁL – PRVÝ TLAČENÝ SLOVENSKÝ LITURGICKÝ TEXT

Viliam Judák

Abstrakt

Štúdia sa zaoberá postavou ostrihomského arcibiskupa, kardinála Petra Pázmaňa a jeho zásluhou pri vydaní Ostrihomského rituálu – Rituale Strigoniense, kde sa nachádza aj prvé tlačené slovenské slovo v liturgickom texte a ktorý má aj literárny význam, pretože poukazuje na jazyk, ktorý jestvoval nielen v čase vytlačenia tejto knihy, ale používal sa už skôr.

KLúčové slová: Peter Pázmaň – Ostrihomský rituál – liturgický text

Na prelome 16. a 17. storočia zúril v Uhorsku mor, turecká expanzia sa rozširovala a pribudli ďalšie nepokoje zapríčinené novými povstaniami sedmohradských kniežat (Juraja Bočkaja, Gabriela Betlena a Juraja Rákociho). Krajina sa nachádzala vo veľkých politických a náboženských ťažkostiach aj následkom tridsaťročnej vojny. Ostrihomský arcibiskup P. Pázmaň, ktorý bol na arcibiskupskom stolci od septembra 1616, sa usiloval vplývať na politický vývoj a zosúladiť záujmy kráľovstva a Cirkvi. Snem v Banskej Bystrici ho síce vypovedal z Uhorska a následne musel znášať následne veľa príkoria a biedy, nedal sa však znechutiť pri hľadaní spravodlivosti a pravdy. Dňa 9. januára 1621 píše pápežovi Pavlovi V., že trpí núdzou vo Viedni ako vo vyhnanstve. O tejto biede svedčí i spoločná žiadosť všetkých, z Uhorska emigrovaných, cirkevných hodnostárov Ferdinandovi zo dňa 6. novembra 1620, aby im poskytol pomoc. P. Pázmaň v septembri r. 1621 píše Ferdinandovi II. o svojom úbohom postavení: „Úplné dva roky už prešli, čo vytvorený z vlasti a z dôchodkov, tu pri Vašom Veličenstve živorím. Dokiaľ bolo mi možné živiť seba a svoj sprievod, hoci urobil som tým značný dlh, uvážiac ťažkosti doby, v ničom nechcel som obťažovať Vaše Veličenstvo.“¹ Podobne píše pápežovi Pavlovi V., že biedi vo Viedni ako vo vyhnanstve.²

¹ Pamiatke Trnavskej univerzity 1635-1777. Trnava, 1935, s. 26.

² Pamiatke Trnavskej univerzity 1635-1777, s. 26.

O situáciu v Uhorsku sa zaujímal aj Posvätná Kongregácia de Propaganda fide, ktorú zriadil pápež Gregor XV. bulou, datovanou 22. júna 1622, ale už od počiatku tohto roku začala Kongregácia svoju činnosť na prípravných schôdzkach a zasadaniach. Na prvom zasadnutí kardinálov – členov Propagandy dňa 6. januára 1622 sa kardináli uzniesli v prvom bode pojednávania, aby Kongregácia rozposlala obežníky všetkým nunciom s prosbou o informácie o stave katolíckej Cirkvi v jednotlivých oblastiach. To mala byť báza, na ktorej by mohla začať Kongregácia svoju činnosť. Tento obežník dostal aj apoštolský nuncius vo Viedni a on pre oblasť Uhorska požiadal prímasa Petra Pázmaňa, aby podal svoje informácie.³

Ako z odpovede arcibiskupa P. Pázmaňa vyplýva, plní žiadosť viedenského nuncia, ktorý ho požiadal, aby podal pre Posvätnú Kongregáciu reláciu o náboženskom živote vo svojej provincii.

Správa vyšla zo snemu v Šoproni. Ferdinand II. v tom čase (25. mája – 6. augusta 1622) zvolal sem snem, na ktorom sa zúčastnili aj cirkevní hierarchovia krajiny. Na sneme sa rokovalo o vnútorných pomeroch v Uhorsku, hlavne o vzťahoch medzi katolíkmi a protestantmi, ako sa vyvinuli počas práve skončeného povstania Gabriela Betlena. Povstanie vypuklo roku 1619, a skončilo sa mierom v Mikulove na Morave 7. januára 1622. Pázmaniho memorandum je odbleskom týchto posledných rokov a zákony, ktoré spomína, hlavne o nedostatku cirkevnej jurisdikcie a o slobode protestov, vzťahujú sa na bratislavský snem roku 1618 za Mateja II., na mier mikulovský roku 1622, a na práve prebiehajúci snem šopronský roku 1622.

Počas všeobecného kráľovského snemu od konca mája do 20. júna 1622 prítomní biskupi utvorili zvláštny cirkevný snem, alebo skôr súkromné porady pod predsedníctvom kardinála P. Pázmaňa a za prítomnosti 6 biskupov (koločský, varadínsky, vesprémsky, vacovský a nitriansky), ktorí sa spomínajú v podpise memoranda. Vyhotovený originál poslal do Ríma prostredníctvom jezuitov.

Memorandum nám názorne opisuje situáciu a ako hlavnú príčinu úpadku uvádza nedostatok a dekadenciu duchovenstva. Veľmi konkrétne predkladá Kongregácii ťažké rozhodovanie biskupov, ktorí sú nútení ponechať na farách aj nehodných kňazov pre nedostatok lepších, lebo ich odstránením by zbavili ľud každej náboženskej ochrany, čo by znamenalo, že aj to, čo ešte ostalo katolícke, by upadlo do protestantizmu. A preto aj jeho návrhy na nápravu sa týkajú zlepšenia výchovy duchovenstva, a vôbec výchovy mládeže, aby takto mohol začať obnovu s novými silami. Na viacerých miestach žiada z Ríma finančnú pomoc, čo sa rozumie za vtedajších vojnových okolností. Jeho štýl je jasný

³ LACKO, M. Memorandum Ostrihomského arcibiskupa kardinála Petra Pázmanyho Rímskej posvätej kongregácii šírenia viery o katolíckej reštaurácii Uhorska, roku 1622. In: *Most*, roč. 3, 1956, č. 2-3., s. 83.

a presný a prezradzuje energiu ducha a činnosti. Iba na dvoch miestach nachádzame silnejšie výrazy, ktoré sú tiež odbleskom vtedajšej mentality.⁴

Odpoveďou na toto memorandum začala sa činnosť Propagandy na pomoc Katolíckej cirkvi v Uhorsku, ktorá trvala skoro dve storočia, a ktorá bola tiež jedným z činiteľov, že dnes je územie niekdajšieho Uhorska, a teda aj Slovenska katolíckym.⁵

Aj napriek vojnovým nepokojom arcibiskup P. Pázmaň neprestával účinne podporovať zriaďovanie a vydržiavanie škôl. Už v r. 1619 daroval v Trnave tri domy pre chudobných študentov, pre študentov šľachticov a pre knižnicu.⁶ Roku 1623 založil slávny seminár vo Viedni, ktorý nosil jeho meno – Pazmaneum., odkiaľ až do našich čias vychádzalo veľké množstvo vzdelancov aj z nášho územia.⁷

Obetavosť, ktorú preukázal Peter Pázmaň, možno primerane oceniť len pri uvážení vtedajších pomerov. Betlenova vojna zničila cirkevné majetky, ktoré podľa uznesenia betlenovcov mali patriť „korune“ na udržovanie pohraničných hradov. Pázmaň a biskupi žili temer v krajnej hmotnej núdzi, lebo všetky majetky im boli odňaté a dôchodok skonfiškovaný.

Arcibiskup P. Pázmaň, sotva sa po uzavretí mieru zotavil z hmotnej tiesne, nešetril prostriedkami pre dobro Cirkvi a k povzneseniu vzdelanosti. Na duch Pázmaňov jasne ukazuje zakladajúca listina konviktu pre zemianskych chlapcov, v ktorej čítame: „Najčastejšou povinnosťou nášho pastierskeho úradu je, aby rumy katolíckej viery a ctihodnej učnosti, zavinené vojnou a náporom inovercov, nakoľko je nám len možné, pomocou Božou uviedli sme do predošlého lesku. Preto so všetkou usilovnosťou usilujeme sa starostlivo vyhľadávať cesty a spôsoby pre znovu uvedenie dávnej viery a vzdelanosti a postavení uprostred vnútorných rozbrojov predsa chceme to urobiť podľa našej sily a schopnosti za pomoci Božej.“⁸

P. Pázmaň považoval za prvoradú úlohu stabilizovať klérus pretože zastával názor, že príčinou obrovského úpadku Katolíckej cirkvi v Uhorsku je nevzdelané duchovenstvo, ktoré veľmi ľahko podľahlo novým formám učenia. Ako účinný prostriedok k tomu chcel použiť pôsobenie Spoločnosti Ježišovej. S tým súviselo aj zakladanie škôl každého stupňa. Nebola to nová myšlienka. Od polovice 16. storočia sa na mnohých snemoch zástupcovia katolíckeho kléru dožadovali

⁴ Memorandum Ostrihomského arcibiskupa kardinála Petra Pázmanyho, s. 92.

⁵ Memorandum Ostrihomského arcibiskupa kardinála Petra Pázmanyho, s. 93.

⁶ ŠIMONČIČ, J. Kardinál Peter Pázmaň. In: *Duchovný pastier*, roč. LXXVIII., č. 4, apríl 1997, s. 181.

⁷ Boli to napr. J.B. Magin, J. Haško, J.I. Bajza, J. Palkovič, J. Haulik, M. Chrástek, J. Klempa, A. Radlinský, M. Hatala, M. Čulen, P. Jantausch, J. Tiso.

⁸ Pamiatke Trnavskej univerzity 1635-1777, s. 27.

navrátenia zabratých cirkevných majetkov, aby sa výnos z nich mohol použiť na vydržiavanie škôl.⁹

Dňa 20. augusta 1624 arcibiskup P. Pázmaň podpísal v Bratislave zakladajúcu listinu Veľkého kňazského seminára v Trnave.¹⁰ Dňa 13. decembra 1626 vystavil arcibiskup zakladajúcu listinu katolíckeho gymnázia v Bratislave.¹¹ V tom istom roku dal postaviť pre Spoločnosť Ježišovu kolégium v Bratislave.¹²

Roku 1630 založil v Trnave kňazský seminár sv. Vojtecha – *Adalbertinum*, ktorý bol určený najmä pre chudobných študentov. Seminár slúžil v druhej polovici 17. storočia pre kandidátov kňazstva zo slovanskej oblasti. Boli tam aj ukrajinskí, chorvátski, rumunskí bohoslovci.¹³

Kardinál Peter Pázmaň vidiac potreby svojej doby sa rozhodol v roku 1635 založiť v Trnave univerzitu. 12. mája 1635 podpísal v Bratislave zakladajúcu listinu a cisár Ferdinand II. ju potvrdil 18. októbra toho istého roku. Trnavská univerzita, ktorá mala postupne všetky štyri fakulty do svojho prenesenia do Budína roku 1777, zohrala v živote Cirkvi na Slovensku a vo vývine slovenskej kultúry veľmi významnú úlohu.¹⁴

Veľkú zásluhu arcibiskupa Petra Pázmaňa treba vidieť pri vydaní Ostrihomského rituálu – *Rituale Strigoniense*, kde sa nachádza aj prvé tlačené slovenské slovo v liturgickom texte, a to v čase, keď úradnou rečou Katolíckej cirkvi bol latinský jazyk.¹⁵ Na základe „nariadenia a autoritou Petra Pázmaňa, ostrihomského arcibiskupa“, vyšiel rituál v Bratislave roku 1625. Rituál, ako záväzná liturgická kniha, v ktorej sa nachádzajú predpisy a texty vysluhovania sviatostí, svätenín, náboženských sprievodov (procesii) a iných náboženských úkonov musí mať za základ typické vydanie *Rituale Romanum*.¹⁶

⁹ JANKOVIČ, V. *Peter Pázmany a mesto Trnava*. Bratislava, [s.n.], 1995, s.7.

¹⁰ Cisár Ferdinand II. (1618 - 1637) potvrdil túto listinu vo Viedni už 31. augusta 1624.

¹¹ Bratislavský prepošt prepustil na ten účel dom zvaný Ave et Salve, v ktorom bola dovtedy umiestnená bratislavská latinská škola. Družná kapitula zas uvoľnila dom kanonika kustosa. Arcibiskup Pázmaň uložil vo Viedni 50 000 zlatých na veľkorysú výstavbu priestrannej budovy gymnázia.

¹² Je to dnešná budova CMBF UK na Kapitulskej ulici v Bratislave.

¹³ PÖSTÉNYI, J. Svätý Vojtech, In: *Nová práca*, roč. III., apríl 1947, č. 4, s. 191.

¹⁴ V zakladajúcej listine sa uvádza o. i. *Bursa sv. Adalberta*, ktorá má slúžiť pre chudobných študentov, na tento cieľ daroval 1000 florenov.

¹⁵ Svedčí o tom aj nariadenie Tridentského koncilu [Cap 8. De Missa vulgari lingua passim non celebranda, et mysteriis eius populo explicandis Sessio XXII, 17 sept 1562: Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur (can. 9). Quamobrem, retento ubique cuiusque ecclesiae antiquo et a sancta Romana Ecclesia, omnium ecclesiarum matre et magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve parvuli panem petant et non sit, qui frangat eis' (cf. Thr 4, 4): mandat sancta Synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios, ex his, quae in Missa leguntur exponant atque inter cetera sanctissimi huius sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim Dominicis et festis.]

¹⁶ VRAGAŠ, Š. a kol. *Teologický a náboženský slovník, II. diel*. Trnava: SSV, 2008, s. 231.

Ostrihomský rituál bol zostavený podľa Rímskeho rituálu, ale pri krstných a sobášnych obradoch boli otázky a odpovede vytlačené v troch jazykoch, ktoré sa v tom čase najviac používali v Uhorsku: po maďarsky, nemecky a slovensky.¹⁷ Má 298 strán a prílohu s dekrétmi provinciálnej synody.¹⁸

Rituál má na úvod ústrednú myšlienku v latinčine: „Ale nech sa všetko deje slušne a po poriadku“ (1Kor. 14, 40). Úvod začína ozdobným drevorytom s Pázmaňovým erbom. Po mene a titule: PETRUS PAZMANY DEI & APOSTOLICAE SEDIS GRATIA, ARCHIEPISCOPUS ECCLESIAE METROPOLITANAE STRIGONIENSIS, LEGATUS NATUS, PRIMAS HUNGARIAE, AC SUMMUS CANCELARIUS & a nasleduje pozdrav a samotný príhovor arcibiskupa Petra Pázmaňa, v ktorom vyjadruje dôvod vydania:

Peter Pázmaň, z Božej milosti a z milosti Apoštolskej stolice arcibiskup metropolitnej cirkvi Ostrihomskej, rodený legát, uhorský primas a najvyšší kancelár, atď.

Pozdrav od Boha neustále.

Najdôstojnejším, ctihodným a velebným milovaným bratom v Kristovi, biskupom, opátom, prepoštom, archidiakonom, kanonikom, farárom, sacelánom a rektorom akýchkoľvek kostolov, priamo alebo nepriamo podriadeným našej Ostrihomskej metropolitnej cirkvi večnú spásu od Boha.

Keďže vieme, že to, čo pochádza od Boha je usporiadané, Cirkev plným právom s tou najväčšou starostlivosťou zamerala svoju snahu a úsilie na to, aby všetko konala náležite a podľa poriadku ako vo všetkých ostatných veciach, tak zvlášť v tých, ktoré sa týkajú vysluhovania sviatostí, a nasledovala cestu apoštolských tradícií aj v tých veciach, ktoré sa obyčajne môžu zdať menšie. Preto chce, aby jestvovali rituálne knihy, v ktorých by sa nachádzali formuly obradov a prísne zakazuje, aby sa v obradoch čokoľvek svojvoľne menilo.

Vyplýva to zo starobylých a osvedčených zvykov Ostrihomskej cirkvi. Najdôstojnejší Mikuláš Oláh, ostrihomský arcibiskup, najhodnejší večnej pamäti, v roku spásy 1560 vydal Agendár. Potom tiež r. 1583 slávny biskup a administrátor Ostrihomskeho arcibiskupstva Mikuláš Telegdi, zas dal zostaviť prepracovanejší Rituál. Keďže však je už zostalo málo takýchto kníh a sú už poznačené časom i používaním, chcúc vyhovieť verejnej potrebe v tejto oblasti, zabezpečili sme vydanie Ostrihomskeho rituálu. Čo sa týka vysluhovania sviatostí, vo všetkom je zhodný s Rímskym rituálom okrem prvých otázok krstencov

¹⁷ *Rituale Strigoniense, seu Formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiae publicis functionibus. Jussu et autoritate Illmi ac Revermi Domini Petri Pazmany, Archiepiscopi Strigoniensis. Etc. Nunc recentur editum. Posonii in Aule Archiepiscopali. Domini M. DC. XXV.*

¹⁸ „Synodi Provinciali decreta Anno M. DC. XI. Tyrnaviae celebrata Per Illustrum ac Revermum Dn. Franciscum Forgach De Ghimes. S. R. E. Presbyterum Cardinalem, Archiepiscopum Strigoniensem“.

a špeciálneho zvyku pri slávení sobáša, ktorý sa používa od čias obrátenia uhorského ľudu. Tieto veci sa nemohli zmeniť bez ujmy.

Vás teda, milovaní bratia, otcovsky povzbudzujeme v Pánovi a tiež čnosťou svätej poslušnosti zaväzujeme, aby ste túto nedávno vydanú knihu obradov používali pri vysluhovaní sviatostí. Nech sa nikto neopováži vymýšľať alebo sa pridržať iných obradov, ale nech sa všetci držia v hraniciach stanovených obradmi. V ostatných obradoch sa snažte prispôbiť tejto metropolitnej cirkvi ako matke nakoľko to len okolnosti miesta a času dovoľia. Majte sa dobre, pamätajte na nás v modlitbách.

Dané v Bratislave, na našom arcibiskupskom úrade, 26. júla roku spásy 1625.¹⁹

Nasleduje INDEX HUIUS RITUALIS s obsahom jednotlivých kapitol a s vyznačením strán.

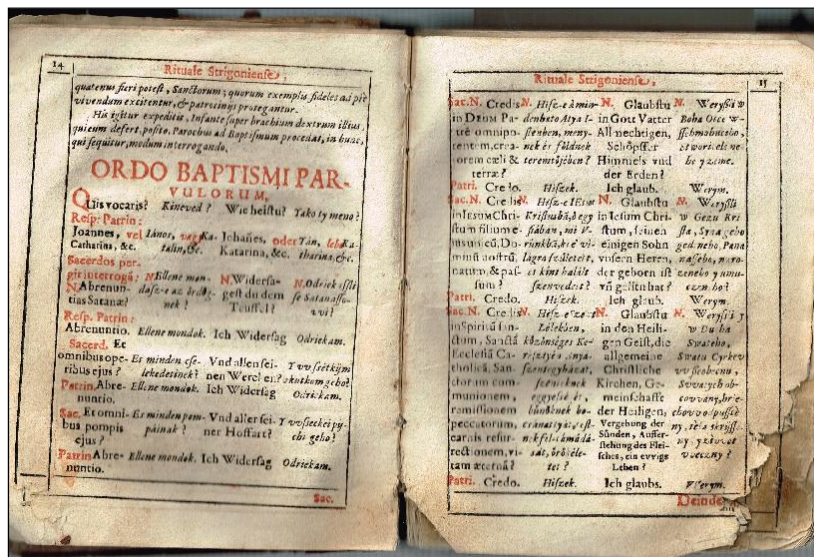
Po úvodných inštrukciách rituála²⁰ nasleduje sviatosť krstu, kde sa hovorí o matérii krstu, o forme a o služobníkovi krstu, o krste detí, o krstných rodičoch, o čase a krste, o mieste vysluhovania krstu, o posvätných olejoch., o krste dospelých.²¹ Nasleduje samotný obrad krstu detí, ktorý začína otázkou a odpoveďou v jednotlivých jazykoch, teda aj v slovenčine ohľadom mena vo forme: ORDO BAPTISMI PARVULORUM

¹⁹ Rituale Strigoniense, s. 2-3.

²⁰ Rituale Strigoniense, s. A 1-A3.

²¹ Rituale Strigoniense, s. 5-14.

Sacerdos: *N. Weryssli w Ducha Swateho Swatu Cyrkew Wsseobecnu, Swatych Obcowany, hriechow odpussteny, tela skrisseny, Ziwot weczny?*
 Resp. Patrin.: *Werym.*
 Sacerdos: *N. Chcessli se krstjti?*
 Resp. Patrin.: *Chcem.*²³

Ďalšia časť rituála hovorí o sviatosti pokánia, Eucharistie, pomazania chórých, a sviatosti manželstva.²⁴

Pri vyluhovaní sviatosti manželstva po latinsko-maďarsko-nemeckom jazyku nasleduje opäť slovenské znenie ohľadom ohlások: *Oznamugese wssem zde prytonnym, ze tito ossobi N.N. a N.N. Umienili z spomoci Bozei stav swateho Manzelstwa wstupit'. Protóz wssecci spolu sa napóinagu, aby-gestlizéby kde weděl neyaku prekazku, prátelstva Krvneho, Swagerstwa, Kmotrstwa, a nebo yaku kolvvek ginu prekazku, kteraby mezi giz menovvanim j Ossobamij Manzelstvw prekazit' mohla; bez messkania nam oznamil. A to Prwnij raz (gestli nay-prvve:) Po druhe (gestli druhi raz:) sa oznamuge.*

RITUS CELEBRANDI MATRIMONII SACRAMENTUM

Sacerdos: *Yako ty meno?*

Resp. Sponsus: *Yan alebo N. Katharina lebo N.*

²³ Rituale Strigoniense, s. 20-22.

²⁴ Rituale Strigoniense, s. 55-165.

Ostrihomský rituál z r. 1625 okrem svojho liturgického významu má aj literárny význam, pretože poukazuje na jazyk, ktorý jestvoval nielen v čase vytlačenia tejto knihy, ale používal sa už skôr.

Zaujímavý je názor J. Škultétyho, ktorý poukazuje na to, že „koncom 16. a najmä začiatkom 17. storočia aj do spisov v tomto veku, zväčša náboženských – prichodí už toľko slovenského elementu, že v niektorých (Ostrihomský rituál 1625) písalo sa takmer čistou slovenčinou, akú – dvestodvadsať rokov neskoršie – Štúr zaviedol do slovenskej literatúry.“³³

Podobne sa k tejto záležitosti vyjadruje aj A. Radlinský, A. Baník, J.B. Magin... Jazykovedec E. Pauliny k tomu hovorí: „Slovenskosť textov Ostrihomského rituálu z r. 1625 si vysvetlíme len ako pozostatok na časy, keď na Slovensku ešte nebola čeština ako národný spisovný jazyk (*ten sa zaužíval predovšetkým v Evanjelickej cirkvi, a.v. – pozn. autora*) aj keď sa v mimoliturgických úkonoch užívala slovenčina. Pri textoch cirkevných formúl (krstných a sobášnych), ktoré sa verne odpisovali z pamiatky do pamiatky, je tento konzervatizmus pochopiteľný. Takto by nám Ostrihomský rituál z r. 1625 zachoval v prepise XVII. storočia stav aký u nás bol v 14. a možno ešte v 15. storočí.“³⁴

Dlhoročný správca Spolku svätého Vojtecha J. Pöstényi v tomto zmysle hovorí v súvislosti s latinsko-maďarsko-slovenským slovníkom z r. 1648 vydaným Trnavskou univerzitou a ním nájdeným: „Myslíme, že je to podnes najstarší nám známy slovník slovenčiaci, podľa vzoru tlačového typu knihy „Rituale Strigoniense“ vydaný v r. 1625.“³⁵

Druhé vydanie rituála vyšlo za arcibiskupa ostrihomského Juraja Lippaya r. 1656.³⁶ Má 299 strán a prílohu provinciálnej synody, ktorá je číslovaná zvlášť na stranách 1-27. Aj ďalšie r. 1682 vydaním arcibiskupa – Slováka Juraja Selepčeniho-Pohronca, či ďalšie v r. 1692, 1715, 1745, 1772, vydania sú v podstate totožné.

Pri tejto príležitosti nemožno obísť, že zásluhou Petra Pázmaňa vyšlo aj ďalšie tlačené dielo, v slovenskom jazyku, používané pri liturgii: *Cantus catholici*. V spevníku je zozbieraných v 23 častiach, celkove 290 piesní, z toho 227 slovenských., 62 latinských a jednu latinsko-slovenskú. Má celkom 320 číslovaných strán.

³³ HRADNÝ, M. Ostrihomský rituál a jeho slovenské texty. In: *Duchovný pastier*, roč. XLIII., č. 1-2, január-február 1968, s. 41.

³⁴ PAULINY, E. Dejiny spisovnej slovenčiny. In: *Československá vlastiveda*, diel V. zv. 1. Bratislava: [s.n.], 1948, s. 347-348.

³⁵ Ostrihomský rituál a jeho slovenské texty, s. 41.

³⁶ Uvedený v latinčine: „Znova však vydaný za najjasnejšieho a najdostojnejšieho kniežata Juraja Lippaja zo Zombora, ostrihomského arcibiskupa, rodeného legáta Apoštolskej stolice, uhorského primasa, atď. V Trnave, akademickou tlačou, Vydal Melchior Václav Schneckenhau, roku Pána 1656.“

DIDAKTICKÁ HRA AKO INOVATÍVNA METÓDA NÁBOŽENSKEJ VÝCHOVY

Emília Fulková, Tibor Reimer

Abstrakt

V odbornej štúdií zameriavame pozornosť na základné východiská a možnosti využívania didaktickej hry ako jednej z inovatívnych metód vo vyučovaní náboženskej výchovy. Vymedzujeme pojem didaktická hra, druhy didaktických hier, prvky didaktickej hry a ich využitie v náboženskej výchove, faktory, ktoré ovplyvňujú využívanie didaktickej hry, problémy pri používaní didaktických hier a napokon príprava a samostatný priebeh didaktickej hry na vyučovacej hodine.

Kľúčové slová: náboženská výchova – didaktická hra

VYMEDZENIE POJMU DIDAKTICKÁ HRA

Pedagogický slovník podáva veľmi podrobnú definíciu didaktickej hry: „*Didaktická hra: Analógia spontánnej činnosti detí, ktorá sleduje (pre žiakov nie vždy zjavným spôsobom) didaktické ciele. Môže sa odohrávať v učebni, v telocvični, na ihrisku, v prírode. Má svoje pravidlá, vyžaduje priebežné riadenie a záverečné vyhodnotenie. Je určená jednotlivcom aj skupinám žiakov, pričom rola pedagogického vedúceho má široké rozpätie od hlavného organizátora až po pozorovateľa. Jej prednosťou je stimulačný náboj, lebo prebúdzá záujem, zvyšuje angažovanosť žiakov na vykonávaných činnostiach, podnecuje ich tvorivosť. Spontánnosť, spoluprácu aj súťaživosť, núti ich využívať rôzne poznatky a schopnosti, zapájať životné skúsenosti. Niektoré didaktické hry sa približujú modelovým situáciám z reálneho života.*“¹

Je zaujímavé všimnúť si, ako definujú didaktické hry zahraniční autori. Napr. kolektív nemeckých autorov pod vedením Marianne Berge definuje didaktickú hru ako spoločenskú hru s charakterom hádky. Autori ďalej tvrdia, že didaktické hry vytvárajú dospelí pre deti za účelom dosiahnutia určitých výchovno-vzdelávacích cieľov. Takáto didaktická hra je určená pravidlami a žiaci v nej

¹ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 48.

riešia didaktické úlohy rôzneho druhu, pričom realizujú telesné a duševné činnosti. Didaktické hry zjednocujú hranie sa s učením, čo je najlepšie, čo môže učiteľovi hra ponúknuť.²

Takéto vymedzenie si vyžaduje zamyslieť sa nad tým, prečo je didaktická hra definovaná ako spoločenská hra s charakterom hádky. Myslíme si, že ide o spoločenskú hru preto, lebo ju nedokáže realizovať len jednotlivec – ten na to potrebuje aj ostatných žiakov. Na druhej strane hádka je charakterizovaná aktivitou, nie pasivitou, zaujatím obidvoch strán s cieľom presadiť si svoje. V tomto môžeme vidieť implicitne vyjadrené atribúty didaktickej hry.

Didaktické hry sú teda podľa nášho názoru činnosti, pre ktoré je charakteristická aktivita, ktorú žiak vyvíja. Didaktická hra rozvíja aj samostatnosť a tvorivosť a je vhodná nielen pre deti, ale aj mladších a starších žiakov. Petlák zdôrazňuje, že s nástupom alternatívneho školstva a prenikaním jeho rôznych myšlienok sú didaktické hry v dnešnej dobe veľmi často využívané. Problém je však ten, že mnohí učitelia nevedia didaktické hry správne používať, čo môže spôsobiť nežiaducu súťaživosť a súperenie medzi žiakmi. Ďalej je veľmi dôležité, aby každá didaktická hra spĺňala určitý cieľ, ktorý chce učiteľ na danej vyučovanej hodine dosiahnuť.³

DRUHY DIDAKTICKÝCH HIER

Klasifikácia didaktických hier je rôznorodá. Inak rozdeľujú didaktické hry autori, ktorí sa zaoberajú didaktikou cudzích jazykov a inak autori, ktorí sa zaoberajú napr. didaktikou matematiky. V našej štúdii uvádzame nasledovné všeobecné členenie:

Podľa obsahu didaktickej hry rozdeľujeme didaktické hry, ktoré vplývajú na rozvoj

- jazyka,
- logicko-matematických schopností,
- vedeckého poznania,
- pohybu,
- esteticko-hudobných,
- a organizačno-riadiacich schopností.⁴

² BERGE, M. a kol. *Didaktische Spiele für das jüngere Schulkind*. Berlin: Solk und Wissen 1980, s. 12.

³ PETLÁK, E. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 2004, s. 147.

⁴ KOŽUCHOVÁ, M., KORČÁKOVÁ, E. Využitie didaktickej hry. In: *Komenský*, roč. 122, 1998, č. 5/6, s. 105

né, kde je človek sám sebou a tak sa aj prejavuje navonok.¹⁴ Ak by sme mali presne definovať tvorivosť, ide o schopnosť človeka pracovať s fantáziou, inšpiráciou a intuíciou. Človek, ktorý je tvorivý, dokáže nájsť správne riešenia tých problémov, s ktorými sa stretáva.¹⁵ Každé dieťa má v sebe bohatý tvorivý potenciál, ktorý je schopné v živote aj uplatniť. To mu potom prináša uspokojenie, zdravé sebavedomie a radosť.¹⁶

Tvorivosť a **výtvarné prvky** je možné v rámci didaktických hier uplatňovať aj na vyučovacích hodinách náboženskej výchovy. Žiaci môžu znázorňovať jednotlivé príbehy, vyrábať a modelovať postavy a pod. Pri tom možno upozorniť ich aj na fakt, že aj „biblický ľud“ bol tvorivý – sv. Pavol tkal stany, sv. Jozef bol tesár, ako aj mnohí iní, ktorí sú autormi krásnych piesní, básní či žalmov.

Vo všeobecnosti rozlišujeme tri polia tvorivosti a to: pole slova, pole obrazu a pole zvuku. Každé má svoj vlastný zdroj, ale navzájom sa môžu aj kombinovať. Tvorba by sa mala vždy opierať o analýzu nejakého textu, napr. evanjeliového. Žiakov možno povzbudiť k napísaniu básne alebo modlitby, k vytvoreniu fotografie, sochy, piesne. Učiteľ by sa mal snažiť o to, aby tieto diela mohli slúžiť aj iným – napr. aby boli uverejnené v školskom časopise, alebo môžu poslúžiť v pôstnom či adventnom období.¹⁷

Výstižne povedané, ide tu hlavne o to, aby boli tvoriví nielen žiaci, ale aj učiteľ a takéto prvky spolu s výtvarnými používal v didaktických hrách. Ich neodmysliteľnou súčasťou by mali byť obrazy, fotografie, maľby. Sú to prvé veci, ktoré upútajú pozornosť žiakov. Obrazy môžu slúžiť buď ako motivácia na začiatku vyučovacej hodiny – uvedenie do deja, o čom bude vyučovacia hodina, na osvojovanie si vedomostí, prípadne uvádzať do styku s Bohom a do modlitby (napr. ikony).¹⁸

MOŽNOSTI POUŽITIA DIDAKTICKÝCH HIER

Didaktické hry majú svoje miesto vo všetkých vyučovacích predmetoch. Príprava takéhoto vyučovania je pomerne náročná a vyžaduje si hlavne čas a trpezlivosť učiteľa pri určení obsahovej ale aj organizačnej náplne, resp. pri materiálnom zaistení, výbere skupín žiakov a príprave žiakov na realizáciu

¹⁴ BEAN, R. *Jak rozvíjať tvorivosť dieťa*. Praha: Portál, 1995, s. 16, 20.

¹⁵ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 318.

¹⁶ ŠIMANOVSKÝ, Hry s hudbou a techniky, s. 16.

¹⁷ ŠELIGA, J. *Biblická katechéza dospievajúcej mládeže a jej formy*. Nitra: Kňazský seminár, 2004, s. 88-89.

¹⁸ ŠELIGA, Biblická katechéza dospievajúcej mládeže, s. 154-156.

DVA PRÍKLADY FILOZOFIE INTEGRÁLNOTI

Oľga Gavendová

Abstrakt

Často počujeme, že súčasná kultúra je v stave krízy. Hovorí sa o kríze hodnôt a kríze človeka. V priebehu histórie sa nachádzajú niekoľko pokusov o riešenie krízy. Ale vidíme, že jednostranné poňatie človeka nevedli k riešeniu, ale k prehĺbeniu krízy, materializmus je toho dôkazom. Článok opisuje filozofiu integrálnosti ako možné riešenie krízy, pretože rešpektuje všetky dimenzie človeka. Budeme venovať pozornosť dvom autorom: prvý z nich je taliansky filozof Michele Federico Sciacca, a druhý je slovenský kňaz Štefan Nahálka. Hoci ich východiská sú odlišné, ich závery sa zhodujú: filozofia integrálnosti rešpektuje nielen materiálny a duchovný rozmer človeka, ale integrálnosť môže byť považovaná za skutočnú, pokiaľ táto prirodzená dimenzia je otvorená pre nadprirodzenú dimenziu, ak je otvorená pre milosť.

KLúčové slová: filozofia – integrálnosť – láska – milosť

Súčasná generácia sú svedkom veľkých zmien, či už v živote spoločnosti, v pohľade na hodnoty, v kultúre, kdekoľvek. Neraz sa stretávame s tým, ako sa staršie generácie pýtajú, kam sa tento svet rúti, ako to všetko skončí. Generácia mladých často ani netuší, prečo sa starší pozastávajú, veď žijeme len teraz a všetko je „normálne“. Tí, čo ešte rozmýšľajú, sa pýtajú: kde sa stala chyba? Prečo sme sa dostali do tohto štádia? Čo s tým? Aké sú perspektívy? História je svedkom, že v každej dobe sa niečo staré považuje za dobré, niečo nové za zlé.¹ Pohľad naspäť by nám mal slúžiť na poučenie. Môžeme tak vidieť, že rôzne filozofické smery (napr. materializmus, marxizmus atď.), ktoré sa snažili situáciu človeka riešiť jednostranne, vždy skončili v neľudskosti a extrémne. Iste, nemôžeme hľadať len jeden filozofický systém, ktorý by bol správny. Každý vznikol v nejakých iných podmienkach, reaguje na iné okolnosti. V minulosti však nájdeme aj také filozofické systémy, ktoré môžu pomôcť pri hľadaní správnej cesty v súčasnosti.

¹ AUGUSTÍN. *O kresťanskej náuke*, 3, XII, 20.

Spomedzi možností sa v nasledujúcom príspevku pozrieme na zaujímavý a podnetný prístup filozofie integrálnosti, ktorý má viacerých predstaviteľov.² Spomedzi nich sme zvolili dvoch, ktorí sú síce súčasníci, avšak ich filozofické myslenie vznikalo v dvoch úplne odlišných kontextoch. Prvým predstaviteľom filozofie integrálnosti je taliansky autor Michele Federico Sciacca (1908 – 1975). Bol to laik, zakladateľ časopisu *Giornale di Metafisica*. V jeho myslení nájdeme postoje Augustína, A. Rosminiho, B. Pascala či M. Blondela. Analýza stavu človeka, kultúry a náboženstva, spoločenskej situácie v štyridsiatych rokoch minulého storočia ho priviedla k presvedčeniu, že riešením mnohých vtedajších problémov je práve filozofia integrálnosti, lebo rešpektuje integritu človeka.

Predstaviteľom druhej formy filozofie integrálnosti je slovenský kňaz Štefan Náhalka (1916 – 1975). Teológiu študoval na Lateránskej univerzite v Ríme, v r. 1947 dosiahol doktorát na Teologickej fakulte v Bratislave. Filozofii sa venoval v rokoch 1948 – 1950, kedy ju vyučoval v seminári v Spišskej Kapitule. Po zatvorení školy v päťdesiatych rokoch sa skrýval, až sa mu nakoniec podarilo utiecť do Ríma. Tam sa však venoval inej činnosti. Avšak aj toto krátke obdobie, kedy sa venoval filozofii stačilo, aby ponúkol niekoľko zásadných podnetov. Jeho filozofia integrálnosti v zásade vychádza z Tomáša Akvinského, zo súčasných autorov mu bol inšpiráciou J. Maritain. Jeho postoj však nie je len opakovaním myšlienok týchto autorov, ale predstavuje aplikáciu na situáciu, ktorá vtedy bola na Slovensku: povojnové obdobie, silnejúci materializmus, ktorý prinášal deformovaný pohľad na človeka, nástup komunizmu, potlačanie, až odstraňovanie náboženstva, morálny tlak. Ako kňaz si bol vedomý, že človek je poznačený dedičným hriechom, preto potrebuje aj pomoc Božej milosti.

Pri skúmaní filozofie integrálnosti týchto dvoch autorov sa sústredíme na ich chápanie lásky. Voľba nie je náhodná. Láska totiž v sebe zahŕňa celého človeka, je vrcholom a vyjadrením jeho duchovných schopností, takže aj samotná láska je integrálna.

INTEGRÁLNOŠŤ LÁSKY PODEA M. F. SCIACCU

Metafyzický základ lásky

Sciacca považuje človeka za jednotu tela a duše, jednotu vertikálneho a horizontálneho rozmeru. Z ontologického hľadiska je pre neho kľúčovým výrazom

² Porov. napríklad antropologickú integralitu Jána Pavla II. približuje VIVODA, M. Ján Pavol II. vychovávateľ k úcte voči životu. In: *Wizja pedagogiczna Jana Pawła II dla współczesnej edukacji*. Włocławek: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, 2009, s. 189-201. Tému integrality viery objasňuje článok VIVODA, M. La pedagogia della fede secondo Joseph Ratzinger. In: *Integralność w pedagogice religii*. Włocławek: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, 2013, s. 117-125.

„bytie ako idea“. Ide o ideu, ktorá je prítomná v myslení človeka už tým, že je človekom. Treba podčiarknuť, že nejde o pojem bytia, ktorý sa tvorí abstrakciou, ale o ideu. Vďaka nej potom človek dokáže tvoriť pojmy, sudy a úsudky, uvedomiť si seba samého, má schopnosť cítiť a cítiť sa, dokáže slobodne chcieť a chcieť sa, rozhodovať, dokáže milovať a milovať sa. Bytie ako idea spôsobuje, že človek je iným, ako ostatné súcna. Idea bytia je človekovi prirodzene známa, objavuje ju postupne svojou duchovnou činnosťou. Vďaka jej prítomnosti je myseľ v akte, preto je pre ňu ontologickým, a nie gnozeologickým základom.³ Je konštitutívnym prvkom subjektu, nakoľko človek existuje ako mysliace bytie práve vďaka tomu, že má intuíciu bytia; vďaka tomu je konečným súcnom, ktoré participuje na nekonečne. Prítomnosť bytia ako idey totiž otvára človeka pre Nekonečno, lebo idea bytia je „predchodcom“ tak pojmov všetkých konečných súcien, ako aj pojmu Nekonečného bytia. Sciacca preto nehovorí o nekonečnosti subjektu, ale o nekonečnosti nachádzajúcej sa v subjekte. Subjekt je otvorený pre Nekonečno, čo sa prejavuje vo všetkých jeho duchovných schopnostiach človeka. Poznaním poznáva pravdu konečných súcien, ale je otvorený pre Absolútnu pravdu. Vôľou sa rozhoduje pre konečné dobrá, ale je otvorený pre Absolútno dobro.⁴ Je schopný slobodne sa rozhodovať, a vďaka svojej otvorenosti je schopný absolútnej voľby Bytia, čo však v konečnom dôsledku umožňuje až pôsobenie milosti. Človek je existujúci, ale celým svojim konaním zdokonaľuje a završuje svoj ontologický status a dosahuje to, čo má na počiatku viac-menej len potenciálne.

Okrem duchovnej roviny človekovi patrí aj telesná rovina. Telesný rozmer človeka vyjadruje jeho konečnosť. Telesný a duchovný rozmer tvoria jednotu – človeka. Ide však o zvláštnu jednotu, lebo človek „je primitívnou syntézou konečného a nekonečného [...] Človek je teda *sui generis*, jedinečný: nie je konečný, ani nekonečný, je spolu konečný a nekonečný, ide o syntézu, ktorá je vnútorným dialógom“.⁵ Sciacca hovorí o ontologickej „nevyváženosti“. Tento spôsob bytia človeka nie je náhodný: znamená, že nie človek si dáva existenciu sám, zároveň ani nerozhoduje o spôsobe svojej existencie, rovnako ani nie je princípom bytia ako idey, ktorá umožňuje jeho duchovnosť. Prítomnosť sa odlišuje od ostatných súcien a to ho vedie, aby hľadal svoj princíp. Tento princíp musí byť duchovný, nekonečný, mysliaci, lebo len také bytie umožňuje ľudskú duchovnosť i schopnosť myslieť. Sciacca preto uzatvára, že musí existovať nejaký Absolútny princíp (Stvoriteľ). Bytie ako idea je spojitým medzi človekom, teda

³ DENTONE, A. *La problematica morale nella filosofia dell'integralità*. Milano: Marzorati, 1966, s. 58-59.

⁴ Sciacca ohľadom otvorenosti človeka pre Nekonečno dospel k rovnakému záveru ako Karl Rahner vo svojom diele *Poslucháči slova*. K tejto téme porov. URAM, J. Ľudská osoba ako substanciálne bytie a dôvod jej absolútnej hodnoty. In: *Nové Horizonty*, roč. 6, 2012, č. 2, s. 66.

⁵ SCIACCA, M. F. *L'uomo, questo squilibrato*. Milano: Marzorati, 1963, s. 111.

CHARAKTERISTICKÉ ČRTY MATERSTVA PANNY MÁRIE

Pavol Zahatlan

Abstrakt

Panna Mária zostáva bohatstvom Cirkvi bez toho, aby ju viedla. Je to predovšetkým na základe toho, že je matkou Ježiša Krista a stredom modliacej sa Cirkvi. Ukazuje nám, ako prežívať telesné i duchovné materstvo, ktoré spočíva predovšetkým v počúvaní a zachovávaní Božieho slova. Ján Pavol II. v encyklike Redemptoris Mater tvrdil, že materstvo Panny Márie má charakter orodujúceho prostredníctva. Otvorenosť a odovzdanosť Panny Márie voči Pánu Bohu a jeho plánom je vzorom nielen pre samotných apoštolov, ale aj pre celú Cirkev. Panna Mária je už od chvíle zvestovania najdokonalejšia spolupracovníčka Ducha Svätého, ktorý umožňuje, aby mala spolu so svojim Synom spasiteľný vplyv na ľudí. To nie je možné bez obety, bolesti a dokonalého zjednotenia sa so svojim Synom jedinečným putom lásky matky a syna, človeka a Boha. Toto sú témy, ktorým sa autor v práci venuje, lebo si je vedomý bohatstva aj pre Cirkev na začiatku tretieho tisícročia. V Panne Márii máme svoju matku a ako každá dobrá matka sa o svoje deti stará a chce ich priviesť k trvalému šťastiu. Panna Mária je našou Orodovnicou, Ochrankyňou, Pomocnicou a Prostrednicou, je tlmočnicou Božej vôle a neustále nás vyzýva urobiť to, čo nám Ježiš povie.

KLúčové slová: Panna Mária – materstvo – Ježiš Kristus – obeta – univerzálnosť

Zo Svätého písma je zjavné, že Boh je láska, a to nielen v sebe samom, teda v tajomstve Najsvätejšej Trojice, ale aj smerom k človeku. Z pohľadu vnímania človeka má táto láska nielen otcovské, ale i materinské črty. Dá sa povedať, že Boh je milujúcim otcom a takisto i milujúcou matkou. V tejto štúdiu by som sa chcel zamerať na materstvo Panny Márie z pohľadu Druhého vatikánskeho koncilu i niektorých vybraných teológov 20. storočia a pokúsiť sa určiť základné charakteristické črty Máriinho materstva, ktoré sú dôležité nielen pre veriaceho jednotlivca, ale aj pre celú Cirkev, lebo nadobúdajú univerzálny charakter. Materinský aspekt Boha sa mimoriadnym spôsobom ukazuje na materstve Panny Márie. Ježiš Kristus ju dal za matku nielen apoštolovi Jánovi, stojacemu pod krížom spolu s Máriou a inými ženami, ale aj celej Cirkvi a ľudstvu (porov. Jn 19, 26-27). Cirkev je povolaná pohliadnuť na príklad Božej Matky, ktorá je

akoby zosobnením Božieho materstva. Veď v materstve Panny Márie môže Cirkev kontemplovať to, čo má ona sama rozvíjať a realizovať vo svojom poslaní voči veriacim. Tajomstvo narodenia Boha z ľudskej Panny odhaľuje skutočnú podstatu Cirkvi a v tajomstvách Cirkvi najhlbšie tajomstvo nášho vlastného duchovného života.¹

Panna Mária, ako „nová Eva“ ukazuje predovšetkým ženám ich vlastnú úlohu v Cirkvi na obnovu Božieho obrazu, ktorý hriech pokazil.² Ukazuje im, že skutočným povoláním ženy je povolanie k materstvu. Môžeme preto povedať, že „špecifická služba žien v Božom pláne sa musí chápať okolo ústrednej postavy, ktorú predstavuje Bohorodička.“³

Tak ako každé skutočné materstvo je jednotou telesného a duchovného spojenia matky s dieťaťom, tak i materstvo Panny Márie voči Ježišovi nebolo iba materstvom vo fyzickej rovine.⁴ Materstvo bolo vyjadrením podstaty celého Máriinho bytia. Výstižne to vyjadril Augustín slovami: „Nič by Márii nebola osožila dôvernosť telesného materstva, keby nebola počala Krista šťastnejším spôsobom najprv srdcom a iba potom telesne.“⁵ A tak „v Panne Márii, Matke Božej a matke našej, dosahuje telesné i duchovné materstvo najvyššiu dokonalosť.“⁶

Ježiš slovami, „skôr sú blahoslavení tí, čo počúvajú Božie slovo a zachovávajú ho“ (Lk 11, 28), a tiež slovami: „Každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach, je môj brat i sestra i matka“ (Mt 12, 50), „potvrďuje zmysel materstva v telesnej oblasti, ale zároveň poukazuje aj na vyšší zmysel materstva v duchovnom poriadku. ... Takým je najmä materstvo Božej matky.“⁷ Veď zo všetkých ľudí sa práve v nej tieto slová uskutočnili jedinečným spôsobom. Týmito výrokmi chce Ježiš „odpútať pozornosť od materstva chápaného len ako telesné puto a zamerať ju na to tajomné puto duchovné, ktoré sa utvára počúvaním Božieho slova a jeho zachovávaním.“⁸

ZÁKLADNÝ PREDPOKLAD MATERSTVA PANNY MÁRIE

Zdá sa mi veľmi dôležité poukázať pri pohľade na materstvo Panny Márie na udalosť zvestovania. Pohľad na Pannu Máriu pri vtelení Syna nám ukazuje,

¹ RAHNER, K. *Mária a Cirkev*. Trnava: Dobrá kniha, 1997, s. 7.

² MEZIPRAVOSLAVNÝ TEOLOGICKÝ KONGRES. Miesto ženy v pravoslavné cirkvi. In: *Teologické texty*, 5/1994, s. 160.

³ MEZIPRAVOSLAVNÝ TEOLOGICKÝ KONGRES, Miesto ženy v pravoslavné cirkvi, s. 160.

⁴ SCHMAUS, M. *Život milosti a milostiplná*. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1978, s. 203-204.

⁵ SV. AUGUSTÍN. Sermo 225, 4. In: RAHNER, Mária a Cirkev, s. 96.

⁶ CHOVANEC, M. *Mariológia*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2005, s. 95.

⁷ JÁN PAVOL II. *Mulieris dignitatem*. Trnava: SSV, 2008, č. 19.

⁸ JÁN PAVOL II. *Redemptoris Mater*. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1998, č. 20.

MORÁLNY ROZMER PREŽÍVANIA KREŠŤANSKEJ NEDELE AKO DŇA PRAVÉHO KULTU

Miroslav Lyko

Abstrakt

Človek je náboženská bytosť. Cíti potrebu niekomu alebo niečomu sa klaňať. Kresťanstvo ukazuje človeku, že nie kult majetku či ideológie, ale pravý Boh je správnym adresátom jeho kultu. Hoci má byť celý život človeka zameraný na oslavu Boha, pre kresťana jestvuje deň, keď to má robiť dôslednejšie. V nedeľu má pestovať v sebe i v blízkych „nedeľnú mentalitu“ pozostávajúcu z účasti na slávení Eucharistie a v pestovaní medziľudských, najmä rodinných vzťahov, na ktoré si urobí čas prerušením práce. Osobitné miesto majú mať v nedeľu chudobní, chorí, opustení. Majú im byť prejavené skutky lásky, ktoré pramenia zo slávenia Eucharistie, z počúvania Božieho slova, z modlitby – teda z explicitných kultových úkonov, ktoré tak nezostanú iba na vertikálnej úrovni.

KLúčové slová: Kult – Kresťanstvo – Boh – Nedeľa – Morálka

Úvod

Nanovo zadefinovať miesto nedele v živote kresťana žijúceho v istom priestore a čase – to je cieľom nasledujúceho článku. Ved' ide o deň kresťanského kultu, ktorý má svoje špecifiká a ktoré ho odlišujú od ostatných dní. No jedným dychom treba dodať, že rozdiel medzi nedeľou a ďalšími dňami týždňa sa v našom prostredí často stráca. Na nasledujúcich stranách sa teda budeme venovať spôsobu, akým je kresťan, patriaci do (Rímskokatolíckej) cirkvi, povolaný prežívať tento deň tak, aby zadosťučinil nielen predpísaným vonkajším povinnostiam, ale aj pozvaniu vnútorne prehĺbiť svoj vzťah k Bohu i k blízkym. Hoci má kresťan realizovať svoje náboženstvo každý deň, v nedeľu má si má vytvoriť čas na explicitnejšie náboženské úkony. Tým vyjadrí svoj postoj k pozemským (dočasným) skutočnostiam, pred ktorými uprednostní hodnoty, prevyšujúce viditeľný svet a idúce za horizont pozemského života. Takto aj osobne odlíši nedeľu od iných dní v týždni.

KULTOVÝ ROZMER ŽIVOTA KREŠŤANA

Všetci pokrstení majú dávať celému svojmu životu kultový rozmer, t. j. majú neprestajne oslavovať Boha. Túto skutočnosť vyjadrila napríklad konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu *Lumen gentium* v článku o kresťanských laikoch: „Lebo všetky ich skutky, modlitby a apoštolské podujatia, manželský a rodinný život, každodenná práca, duševné i telesné zotavovanie, ak sa konajú v Duchu, ba aj životné ťažkosti, ak sa trpezlivo znášajú, stávajú sa duchovnými obetami, príjemnými Bohu skrze Ježiša Krista (1 Pt 2, 5).“¹ Kultovú podobu celému životu má dávať kresťan aj v súvislosti s jeho prirodzeným náboženským rozmerom. Je totiž osobou, ktorá má potrebu vzdávať kult Bohu. Často však táto ľudská danosť nie je nasmerovaná na pravého Boha, ale na stvorenie. Je síce pravda, že „hodnoty sú významnou inšpiráciou pre človeka a jeho sebarealizáciu,“² no niektoré z nich ho môžu odviesť z cesty, na ktorej je plnohodnotne človekom – adorátorom. Pápež Ján Pavol II. svojho času v encyklike *Sollicitudo rei socialis* písal o pomýlenej stupnici hodnôt, ktorých častým spoločným menovateľom je „kult majetku“.³ Na inom mieste ešte doplnil *skutočné prejavy modloslužby ako napríklad: Kult peňazí, ideológia triedy a technológia*⁴. V exhortácii *Reconciliatio et paenitentia* varoval v tejto súvislosti pred sekularizmom, ktorý „svojou samou povahou a definíciou je ideovým a mravným hnutím, usilujúcim sa o humanizmus, ktorý úplne odhliada od Boha, sa celkom sústreďuje na kult výkonu a výroby a je zachvátený horúčkou spotreby a pôžitkov.“⁵ Pred sekularizmom v štáte, ktorý negatívne vplyva na realizáciu kultového zamerania človeka, varoval aj Benedikt XVI. v exhortácii *Ecclesia in Medio Oriente*, vysvetľujúc termín *laicity*: „Je pravda, že *laicity* môže niekedy zredukovane tvrdiť, že náboženstvo patrí výlučne do súkromnej sféry, akoby bolo len individuálnym či domácim kultom, ktorý by bol mimo bežného života, etiky a vzťahov k ostatným. V jej extrémnej a ideologickej forme sa táto *laicity* stáva sekularizmom, ktorý občanom odmieta právo na verejné náboženské prejavy a tvrdí, že samotný štát môže vydávať zákony o ich verejnej forme. Tieto teórie sú zastarané. (...) Žiadna spoločnosť sa nemôže zdravo rozvíjať bez podpory vzájomného rešpektovania medzi politikou a náboženstvom vyhýbajúc sa neustálym pokusom o vmiešavanie či opozíciu. Ozajstný vzťah sa v prvom rade zakladá na prirodze-

¹ *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Gaudium et spes*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, č. 34.

² KONDRLA, P. a kol. *Tri aspekty skúmania hodnôt*. Ljubljana: KUD Apokalipsa, 2013, s. 110.

³ JÁN PAVOL II. *Sollicitudo rei socialis*. In Sociálne encykliky. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997, č. 28.

⁴ JÁN PAVOL II., *Sollicitudo rei socialis*, č. 37.

⁵ JÁN PAVOL II. *Reconciliatio et paenitentia*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1993, č. 18.

nosti človeka – teda na zdravej antropológii – a na plnom uznaní jej neodňateľných práv.“⁶

Katolícka Cirkev často povzbudzuje ľudí k hľadaniu pravdy, k životu podľa nej. Vtedy sa totiž človek nachádza na ceste k pravému Bohu, a teda zadosťučňuje svojmu povolaniu k realizácii pravého kultu. Ide o „kult pravdy, čiže o istý druh úprimnej úcty k pravde, vďaka ktorej spozná, že pravdu nevytvoril a nevyvedzil človek, ale že ju dostal do daru od najvyššej Pravdy, ktorou je Boh.“⁷

Ako definujeme kult? Podľa príslušnej odbornej literatúry termín kult „označuje ritualizovaný spôsob správania skupín, ktorého cieľom je udržať spojenie s nadprirodzenými mocnosťami. Do kontaktu s nadprirodzenom sa skupina ľudí dostáva prostredníctvom vonkajších úkonov.“⁸ Citovaný Lexikon ešte spresňuje, že „podľa vonkajších prejavov možno o kulte vo všeobecnosti povedať, že ide o úkon spoločenský, ktorý je viazaný na miesto a čas a vyžaduje príslušnú prípravu. Skupina naplno uctieva boha prostredníctvom obety, pri ktorej sa nejaká vec odovzdá nadprirodzeným mocnostiam, aby im bola preukázaná úcta. Kult zasahuje hlboko aj do života jednotlivca zvlášť pri uzatváraní manželstva, v čase tehotenstva, pri narodení či smrti. V kulte často stojí v popredí symbolika umierania, smrti a znovuzrodenia.“⁹

KREŠŤANSKÝ KULT

Teraz, keď sme si zadefinovali všeobecné povolanie človeka k pravému kultu i nebezpečenstvá, ktoré môžu jeho prirodzenú náboženskú (kultovú) dimenziu odvrátiť od správneho nasmerovania k Absolútnu, môžeme ísť ďalej. Kresťanstvo totiž – stavajúc na predpoklade prirodzenej náboženskosti človeka – prináša kult, zameraný na pravého Boha, ktorý ľuďom zjavil nielen cieľ jeho kultovej činnosti, ale aj jej spôsob. Koncilová konštitúcia *Sacrosanctum concilium* v tejto súvislosti pripomína kristologický rozmer kresťanskej liturgie i skutočnosť, že v nej sa vykonáva dokonalý kult: „Liturgia sa teda právom pokladá za vykonávanie kňazského úradu Ježiša Krista. V nej sa vnímateľnými znakmi naznačuje a spôsobom vlastným každému z nich aj uskutočňuje posväcovanie človeka a tajomné telo Ježiša Krista, čiže hlava a jej údy, vykonáva dokonalý verejný

⁶ BENEDIKT XVI. *Ecclesia in Medio Oriente* [online]. 2015 [cit. 2015-06-23]. Dostupné na internete: <http://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/ecclesia-in-medio-oriente>, č. 29.

⁷ JÁN PAVOL II. *Pastores dabo vobis*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1994, č. 52.

⁸ KÖNIG, F., WALDENFEL, H. 1994. *Lexikon náboženství*. Praha: Victoria publishing, 1994, s. 261.

⁹ KÖNIG, F., WALDENFEL, H. 1994. *Lexikon náboženství*, c. d., s. 261.

HISTORICITA JEŽÍŠE KRISTA V DÍLE MARIANA RUSECKÉHO

Miloslav Paclík

Abstrakt

Osobnost Ježíše Krista je pro víru všech křesťanů natolik zásadní, že otázka jeho historické existence se jeví jako velmi důležitá. Nástupem novověku přichází na scénu filozofického i teologického myšlení mnoho směrů, které historickou existenci Ježíše Krista zpochybňují. Protože základy křesťanské víry jsou ovšem vázány na osobnost Kristovu, připuštěním pochybností o jeho historické existenci dochází zcela k rozměnění celkových fundamentů, předpokladů i důvodů věřitelnosti křesťanské víry. Je jisté, že bychom se nejlépe opřeli v obhajobě historicity osobnosti Kristovy o prameny novozákonní. Ty by si ale zasloužily pro svoji důležitost zvláštní artikul. Mimokřesťanské prameny, dokazující, že Ježíš Kristus skutečně pozemsky žil a existoval, jsou prameny doplňkovými. Tak je potřeba se na ně i dívat, včetně stanoviska církevního Magisteria, která zastávalo k jednotlivým zdrojům. V článku se opírám o práci polského katolického teologa prof. Mariana Ruseckého, který představuje vedle novozákonních svědectví o Ježíši i ty ostatní. Přestože jsou mimokřesťanská svědectví „pouze“ doplňková, z hlediska fundamentální teologie je možné je rozřídít a porovnat se svědectvím kanonických evangelií.

Klíčová slova: Ježíš Kristus – svědectví – evangelia – historie – archeologie

ÚVOD

V daném článku se chci věnovat této problematice ověřování historické existence jako autentického důvodu důvěryhodnosti osoby, v níž věříme jako v Mesiáše, a zmrtvýchvstalého Syna Božího. Z velmi bohaté polské školy se nám nabízí dílo profesora Ruseckého, vedeného oblastí fundamentální teologie v době, kdy se v našem prostředí tomuto oboru mnoho kapacit nevěnuje, a také v době velikých otázek a řekněme rovnou zpochybňování historické existence Ježíše samotného. Podle tohoto autora se promítá do historičnosti Ježíšovy i věrohodnost jeho díla a činnosti konané za jeho pozemského života, tak jak je prezentována v evangelijních redakcích. Souvisí nejen s křesťanstvím jako tako-

vým, ale s celou historií spásy, a stejně tak i s dějinami lidstva, jestliže se s Ježíšovým příchodem započala nová éra spásy.¹

Ježíš se setkává, při svém veřejném působení už od začátku v Nazaretu, s ostrým odporem proti sobě, zvláště od velekněží a učitelů zákona, kteří mu vytýkají na prvním místě rouhání, v neposlední řadě lež, podvod, fanatismus či demagogii.

Problém židovských starších spočívá v tom, že neuvěřili, že v okamžiku narození Ježíše do pozemského života, sestupuje na naši zem a do lidské historie Bůh. Naproti tomu můžeme hned na začátku potvrdit, že křesťanská víra obsahuje hluboké zakotvení v pravdivých, historických faktech. Rusecki si všímá mimo jiné i skutečnosti, že tak jako byla v průběhu staletí zpochybňována historicita Ježíšova, je odmítáno jako věrohodné jeho učení, stejně tak je odmítána i historická možnost existence především skutečného Ježíše, realita jeho života a potřebnost jeho nauky. Zároveň s těmito náhledy je odmítán i fakt, že s Ježíšem Kristem se na svět vtělil Bůh.²

Historicita osoby Ježíše Krista je zpochybněna především v devatenáctém století. V té době nepozorujeme pouze snahy znevěrohodnit Ježíšovu osobu a jeho učení, ale také snahu oddělit zrození křesťanské církve od osoby a postavy historického Ježíše z Nazaretu. Z proti křesťanských myšlenkových proudů a škol, ze kterých se toto odmítání rodí lze jmenovat především krajní racionalismus, ale v neposlední řadě teorie mytologické, radikálně idealistické, synkretické, symbolické, socialisticky-sociální, marxistické, lingvistické a také strukturalistické. Nelze opomenout též rozdílnost pohledů protestantského fideismu a radikálních skeptiků oproti učení katolickému a postojích učitelského Magisteria církevního. Zde je možné jmenovat takové osoby jako Martin Luther, Immanuel Kant, anebo Friedrich Schleiermacher. Právě z protestantských kruhů pochází ono základní zpochybňování historicity Ježíše a Ježíše víry, stejně jako souvislosti skutečné Ježíšovy existence a spásnou činností Nazaretského za jeho života. Rusecki si též všímá růstu teorií, které se, na základě pohledů religionistických, nebo mytologických, ale i například neobornou manipulací s předsudky lidí, pokoušejí znovu vyprovokovat diskuse, zpochybňující historicitu Ježíše Krista. Na tomto místě je třeba zmínit politováníhodný primitivismus některých proti křesťanských argumentů.

Katolická vědecká kritika, píše prof. Rusecki, disponuje mnoha argumenty a svědectvími, které dostatečně zdůvodňují historicitu Ježíše Krista. Neposkytují vždy empirické důkazy, protože tyto nestačí k popsání tak obsáhle hlubokého tématu, jakým je téma víry v Ježíše Krista jako Mesiáše a jeho působení. Kdyby

¹ RUSECKI, M. *Traktat o Objawieniu*. Kraków: [s.n.], 2007, s. 240.

² MASTEJ, J. *Staurologiczno-rezurekcyjna świadomość Jezusa Chrystusa*. Lublin: Wydawnictwo Kul, 2014, s. 17.

se totiž nedala spolehlivě odůvodnit víra v Ježíše, křesťanství by se posunulo do kategorie náboženství mytologických. To ale neodpovídá pravdě. Naproti tomu ovšem se katolická teologie snaží doložit, že se opírá zásadně o historicitu existence Ježíšovy osoby. M. Rusecki třídí kategorie svědectví o Ježíši mezi křesťanské a mimo křesťanské. Samozřejmě pak, že existuje ještě více dokonalejších sbírek svědectví o Ježíši a křesťanství.³

SVĚDECTVÍ APOKRYFNÍCH SPISŮ

Třebaže apokryfní spisy nenesí takovou vážnost v církvi, jako spisy kanonické, přesto obsahují prameny, nebo zdroje historických informací, týkajících se Ježíše Krista. Na tomto pohledu se exegeté vesměs shodují. Autoři apokryfních spisů, do značné míry ovlivnění gnostickými myšlenkami, si stanovují cíl jakéhosi „doplnění“ informací na téma Ježíš,⁴ o podrobnosti, které se dají těžko najít v rámci Nového zákona. Protože tyto spisy datují své kořeny a počátky už od starověku, samotná jejich existence dokládá zájem o existenci osoby Ježíšovy již v prvotní církvi a starověké společnosti.⁵

Protoevangelium Jakubovo a Historie dětství Ježíšova

Protoevangelium Jakubovo a *Historie dětství Ježíšova* jsou první tituly, kterých si je možné povšimnout.⁶ První text hovoří o Ježíšově Matce Marii, dceři Joachyma a Anny. Popsali v ní mateřství Panny a Božský charakter Ježíšovy osoby. Toto dílo se opírá o postavení a rozvinutí pochybností, které se týkají první a druhé kapitoly Lukášova evangelia.⁷

V *Historii dětství Ježíšova* se vychází téměř zcela z evangelní tradice, jediná úplná shoda pak je v informaci o dvanáctiletém Ježíši v Jeruzalémském chrámě. Malý Ježíš je zde představen jako Boží člověk, který činí rozmanitá zázračná znamení, který je zlostný či přísný vůči nevěřícím, anebo málo věřícím, a jako ten, který vyměří trest každému, kdo zpochybňuje nadpřirozený charakter jeho osoby. Ježíše, který je ukazován v tomto apokryfu jako génius, poučující své učitele, je možné považovat podle tohoto spisu jako osobu ohrožující a nebezpečnou, v jistém slova smyslu pro své okolí. Tyto dva zmíněné texty se staly z určitého pohledu vzorem pozdějších pokusů popsat Ježíšovo dětství v dalším díle.⁸

³ LANGKAMMER, H. Jezus Chrystus, Apokryficzne świadectwa historiczności Jezusa. In: *Encyklopedia katolicka.VII*. Lublin: [s.n.], 1973, kol. 1299.

⁴ LANGKAMMER, H. *Apokryfy Nowego Testamentu*. Katowice: [s.n.], 1989, s. 139.

⁵ LANGKAMMER, Jezus Chrystus, kol. 1299.

⁶ RUSECKI, Traktat o Objawieniu, s. 247.

⁷ RUSECKI, Traktat o Objawieniu, s. 247.

⁸ LANGKAMMER, Jezus Chrystus, kol. 1299.

KNIŽNÁ RECENZIA

KRUPA, Jozef. *Vieroučný výskum textov paleokresťanskej Tradície*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-223-3798-4.

Anton Adam

Teologická veda využíva rozličné pramene, pričom v teologickej literatúre nachádza rôzne schémy prameňov teológie. Aj keď sa v dejinách Cirkvi viacerí teológovia zaoberali otázkou a problematikou prameňov teológie, napr. Gérard z Bologne (†1317), Melchior Cano (†1560), metateológia nevypracovala žiadne také rozdelenie *loci*, ktoré by bolo všeobecne akceptovateľné. Zásadný význam pre teologické skúmanie a vierouku Katolíckej cirkvi majú dva základné pramene: Sväté písmo a Tradícia. Práve k Tradícii, ako prameňu Božieho zjavenia, zameriava pozornosť profesor dogmatickej teológie Jozef Krupa a v publikácii pt. „Vieroučný výskum textov paleokresťanskej Tradície“ ponúka čitateľovi široké spektrum výpovedí predstaviteľov Tradície v otázkach vierouky Cirkvi, pričom autor nesiahá iba k dielam konkrétnych autorov, ale venuje pozornosť aj dielam anonymných autorov prvokresťanskej doby. Je možné iba súhlasiť s názorom autora, že publikovanie diela tohto typu na Slovensku je potrebné, pretože skúmaná problematika vieroučných výpovedí predstaviteľov Tradície v *Posvätných čítaniach Liturgie hodín* prezentovaná konkrétnym výstupom je významná nielen v domácom, ale aj zahraničnom kontexte.

Uskutočnený výskum si vyžadoval dôslednú analýzu predmetných textov a koncentráciu na vieroučné výpovede. Je to náročná práca pre teológa, vyžadujúca znalosť a orientáciu v textovej štruktúre prvokresťanských autorov. Autor v skúmanej oblasti vytyčuje štyri ciele, ktoré majú nielen charakter teologicko-teoretickej interpretácie vieroučných výpovedí predstaviteľov Tradície, ale aj prakticko-pedagogický dosah v pedagogicko-formačnom procese pri štúdiu na Rímskokatolíckej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave i na ostatných troch teologických fakultách na Slovensku, s prienikom predstaviteľov Tradície nielen v dogmatickej teológii, ale najmä patrológie a biblickej teológie. Dôsledná analýza jednotlivých textov a následná syntéza konkrétnych vieroučných právd poskytujú odbornému čitateľovi prehľadný súhrn vieroučnej problematiky v dielach autorov Tradície. Recenzovaná publikácia je svojím obsahom, metodologickým prístupom a konkretizovanými výstupmi dielom, ktoré svedčí o odbornej erudícii univerzitného profesora v dogmatickej teológii. Dielo je pre každého teológa pomocou pre kvalifikovanú, odbornú prácu s vieroučnou problematikou a umožňuje zaujať striktný postoj k snahám o liberálnu interpretáciu a exegézu otcov Tradície. Za dôležité považujeme aj prezentovanie skúmanej problematiky v kontexte protestantskej zásady *sola*

Scriptura, s ktorou sa stretávame aj v katolíckej teológii, ale nie iba ako jedinej a výlučnej zásady teologického bádania.

Na zodpovedný prístup k teologickému výskumu predmetnej problematiky poukazuje aj bohatý poznámkový aparát, v ktorom nachádzame odkazy na dôležité pramene súvisiace s vieroučnými pravdami prezentovanými predstaviteľmi Tradície. Autor venoval veľkú pozornosť výberu literatúry, v ktorej majú zastúpenie dokumenty Magisteria Cirkvi, ale aj renomovaní teológovia tak súčasnosti, ako aj minulosti, pričom za takých považujeme aj pápežov. Autor v spracovaní textu okrem analýzy, syntézy v prospech jednoznačného výkladu spracovanej problematiky siaha aj ku kritickej metóde umožňujúcej objektívnym spôsobom reagovať na doktrinálne otázky v prípade niektorých jednotlivcov (Reinhard Messner, Tissa Balasuriya). Významným prínosom predmetného diela prof. Krupu je, že skúmanej problematike sa venuje aj v teologicko-protestantskom kontexte.

Práca je určená pre vedeckú obec, ktorej členovia sa venujú teologickej katolíckej doktríne, zvlášť v oblasti dogmatickej teológie, biblistiky a patológie. Publikovanie vedeckej monografie profesora dogmatickej teológie Jozefa Krupu „Vieroučný výskum textov paleokresťanskej Tradície“ považujem za dôležité nielen v slovenskom teologickom prostredí, ale aj v kontexte európskej vedy. Teológia ako jedna z mnohých vedeckých disciplín plní významnú úlohu, resp. poslanie v prieniku ostatných – zvlášť humanitných vied.

ANOTÁCIE

VEDECKÉ PODUJATIA FAKULTY

Martin Bošanský

BADÍN

Prednáška Prof. Konštanca Adama, OP na tému *Aktuálne otázky reformy kánonických manželských procesov* (27.2.2015)

Dňa 27. februára 2015 sa v Kňazskom seminári svätého Františka Xaverského v Banskej Bystrici – Badíne uskutočnila hosťovská prednáška Prof. Konštanca Adama OP, rektora Pápežskej univerzity sv. Tomáša Akvinského (Angelicum) v Ríme.

Prednášajúci sa zaoberal témou kánonických procesov manželskej nulity a ich možnej reformy. Načrtol niekoľko možných spôsobov zrýchlenia priebehu súdnych procesov. Jedným z nich je zverenie procesu samosudcovi namiesto kolégia troch sudcov, ako je tomu doteraz. Ďalším spôsobom je zrušenie automatického prechodu manželských káuz na vyššiu inštanciu v prípade pozitívneho výroku. Potreba tejto reformy vyplýva aj z nedostatku vyškolených sudcov a pracovníkov cirkevných súdov vo viacerých krajinách.

Prednášajúci tiež popísal vplyv zmeny chápania manželstva na platnosť manželského súhlasu v dnes už bývalých kresťanských krajinách. Okrem toho načrtol aj ďalšie otázky, ktoré však ešte budú podliehať širšej a dlhšej diskusii a skúmaniu biblistov, teológov a cirkevných právnikov.¹

Vedecká konferencia o pastorácii mládeže na tému *Evanjelizácia a formácia mladých na Slovensku – hľadať, prijímať, formovať* (28.2.2015)

Dňa 28. februára 2015 sa v Kňazskom seminári sv. Františka Xaverského v Banskej Bystrici uskutočnila vedecká konferencia venovaná evanjelizácii a formácii mládeže na Slovensku. Vysoká účasť so zastúpením aj zo zahraničia svedčila o aktuálnosti danej témy.

Vedeckú časť konferencie tvorili dva bloky, v ktorých odzneli štyri príspevky. Prvé dva sa venovali reflektovať súčasnú spoločenskú situáciu, kým ďalšie dva boli zamerané na otázku evanjelizácie.

¹ ŠPÁNIK, P. *O procesoch manželskej nulity* [online]. [cit. 9.5.2015] Dostupné na internete: <<http://xaver.sk/o-kanonickych-procesoch-manželskej-nulity>>.

Salezián, Mgr. Peter Ondrej priblížil, v zmysle konceptu poľského filozofa Zygmunda Baumana, štyri prototypy ľudí, s ktorými sa môžeme dnes stretnúť: pútnici, turisti, tuláci a povaľači. Kritérium tejto kategorizácie je ich postoj ku stanoveniu si a nasledovaniu cieľa. Pripomenul, že iba typ pútnika je vlastný kresťanskému zmýšľaniu, pričom však zdôraznil skutočnosť, že práve tento typ je práve najzriedkavejší. Ostatné typy ľudí majú totiž problém s prijímaním katechéz a evanjelizačných praktík. V závere prednášky však v duchu kresťanskej nádeje skonštatoval, že práve tam, kde je človeku niečo nemožné, Bohu je všetko možné.

Český psychológ PhDr. Jaroslav Šturma nadviazal na predchádzajúce úvahy a rozvinul ich v psychologickom kontexte. Základnú príčinu problému vidí, že až 40 % detí pochádza z rodín, kde nezažívajú bezpodmienečné prijatie. Následkom býva buď uzavretie sa, alebo naopak v rýchle striedanie vzťahov, kde kvalitu vzťahov nahrádza ich kvantita. Tieto javy sa potom prenášajú aj do ostatných dimenzií, vrátane vzťahu s Bohom.

Druhý blok prednášok sa začal prednáškou PhDr. ThDr. Jána Buca, PhD., ktorý hľadal odpoveď na otázku ako evanjelizovať mladých dnes. Pripomenul kľúčovú úlohu svedectva a pozval prítomných k vytváraniu veľkodušnej ponuky priestoru prijatia v rámci novej evanjelizácie. Prednášku dotvoril príkladom farností, v ktorej pripomínanie mladým ich dobrých vlastností spôsobilo ich kvalitatívnu mravnú zmenu.

Posledný z prednášajúcich bol hosť z Českej republiky, ThDr. Ján Balík, PhD., ktorý zastupoval Sekciu pre mládež ČBK. Témou jeho príspevku boli princípy celistvej formácie mladých ľudí, ktorou uzavrel dopoludňajší prednáškový blok.

Popoludní bolo pre účastníkov pripravených päť workshopov venovaných spevu, liturgii, významu spoločenstva, rizikám formácie z hľadiska psychológie a výchove k pro-life hodnotám. Jednotlivé sekcie sa zameriavali na dané problematiky z hľadiska postoja a výchovy mladých ľudí k daným témam.²

BRATISLAVA

Prednáška prof. Dr. phil. Emílie Hrabovec, prednáška na tému *Slovensko a Svätá stolica v kontexte studenej vojny a vatikánskej východnej politiky (29.4.2015)*

Dňa 29. apríla 2015 sa v Auditóriu Maximum Právnickej fakulty Univerzity Komenského uskutočnila prednáška prof. Dr. phil. Emílie Hrabovec venovaná značne diskutovanej téme dejín 20. storočia. Prednášajúca vo svojom príspevku vykreslila problematiku z dvoch rozličných perspektív: tak očami „veľkej“ politiky v medzinárodných súvislostiach ako i v kontexte vnútropolitického diania v Československu. Objasnila príčiny zlyhania rokovaní medzi Prahou a Vatikánom, rozdiely vo východnej politike počas pontifikátu Pavla VI. a Jána Pavla II., ako i miesto miesto vojtyľovského pon-

² VÁLKA, M. *Konferencia o pastorácii mládeže* [online]. [cit. 9.5.2015] Dostupné na internete: <<http://xaver.sk/konferencia-o-pastoracii-mladeze-v-badine>>.

tifikátu v kontexte premien medzinárodného a slovenského vývoja druhej polovice 80. rokov.³

Séria prednášok s názvom *Cyrlometodský večer (14.5.2015)*

Dňa 14. mája 2015 sa v aule Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty uskutočnilo vedecké podujatie moderované prof. Jozefom Hal'kom, v rámci ktorého odzneli štyri prednášky venované problematike slovanských vierozvestov. Boli to akési vzdialenejšie dozvuky cyrilometodského roku a tiež vyjadrenie vďačnosti tým, ktorých meno fakulta vo svojom názve nesie.

Prednáškovú sériu otvoril príspevok Prof. Viliama Judáka s názvom *Sv. Konštantín-Cyrl a Metod – naši učítelia*. V príspevku priniesol analýzu konceptu učiteľa v širokom cirkevnom kontexte, ako aj jeho konkrétnu aplikáciu na život solúnskych bratov. Citujúc rôzne authority teologického i literárneho sveta povzbudil k nasledovaniu tých hodnôt, ktorých boli sv. Cyrl a Metod predstaviteľmi.

ThDr. Gabriel Brendza, PhD. sa predstavil príspevkom *Cyrlometodská úcta v rokoch milénia (1863) a encykliky Grande Munus*. Venoval sa oživeniu cyrilometodskej myšlienky v Banskobystrickej diecéze vďaka iniciatíve tamojšieho biskupa Štefana Moyzesa. Čerpajúc zvlášť z dobového časopisu *Cyrl a Metod* plasticky popísal viaceré stavebné projekty a cirkevné podujatia spojené s touto skutočnosťou.

Tretou prednášajúcou bola prof. Emília Hrabovec, ktorá predniesla príspevok s názvom *Sv. Ján Pavol II. a Slovensko v kontexte pápežovej cyrilometodskej a európskej vízie*. Autorka priblížila zmenu pastoračných akcentov, ktorá nastala s nástupom slovenského pápeža na Petrov Stolec počnúc jeho apoštolským listom *Egregiae virtutis*, cez encykliku *Slavorum apostoli* a ani zďaleka nekončiac rôznymi výrokmi, ktorými upozorňoval slovanské národy na ich osobitnú úlohu pri budovaní Európy. Prednášajúca spomenula tiež všetky dôležité udalosti, ktorými sa prejavil osobitný vzťah sv. Jána Pavla II. k Slovensku v kontexte cyrilometodského odkazu.

Vedecké podujatie uzavrela prednáška HELic. Jozefa Krištofa *Cyrlometodské patrocíniá na Slovensku*. V prvej časti sa venoval tematike patrocínií vo všeobecnosti predstaviac dielo Jána Hudáka *Patrocíniá na Slovensku*, ktoré sa podarilo vydať ešte v r. 1984. V druhej, konkrétnejšej časti prednášky zasa predstavil stručnú charakteristiku 133 cyrilometodských patrocínií nachádzajúcich sa na území Slovenska.

³ *Profesorka Hrabovec priblížila Slovensko a Svätú stolicu v kontexte studenej vojny* [online]. [cit. 9.5.2015] Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/detail-aktuality/back_to_page/filozoficka-fakulta-uk/article/profesorka-hrabovec-priblizila-slovensko-a-svaetu-stolicu-v-kontexte-studenej-vojny>.

AUTORI PRÍSPEVKOV

PROF. THDR. ANTON ADAM, PHD., Teologický inštitút RKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Františka Xaverského v Banskej Bystrici – Badíne, Banská 28, 976 32 Badín, Anton.Adam@frcth.uniba.sk

THLIC. MARTIN BOŠANSKÝ, Teologický inštitút PKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, mbosansky@gmail.com

DOC. PHDR. EMÍLIA FULKOVÁ, CSC., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Emilia.Fulkova@frcth.uniba.sk

PHDR. OEGA GAVENDOVÁ, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, gavendova@frcth.uniba.sk

PROF. THDR. VILIAM JUDÁK, PHD., Teologický inštitút PKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, judak@kbs.sk

THDR. MIROSLAV LYKO, PHD., Katedra náboženských štúdií, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Hodžova 1, 949 74 Nitra, mlyko@ukf.sk

THMGR. THLIC. MILOSLAV PACLÍK, Papieski Wydział Teologiczny, ul. Katedralna 9, 50-328 Wrocław, PclmM@seznam.cz

THDR. TIBOR REIMER SDB, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Tibor.Reimer@frcth.uniba.sk

THDR. PAVOL ZAHATLAN, PHD., Teologický inštitút PKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, rektorat@ksnr.sk